

INICIJATIVA TRIJU MORA – KORIJENI, IDEJE I PERSPEKTIVE

Autor: Davor Dijanović¹

Sažetak: U radu se problematiziraju korijeni, ideje i perspektive Inicijative triju mora koja je u ljeto 2016. godine pokrenuta u hrvatsko-poljskoj suradnji. Inicijativu se prikazuje kao svojevrsni nastavak ideje Međumorja koju je između dvaju svjetskih ratova razradila poljska inteligencija. Ispituju se do sada uloženi naponi u izgradnji Inicijative, ideje iznesene o povezivanju država srednjoistočne Europe, kao i geopolitički prijepori vezani uz povezivanje država između triju mora. U konačnici, razmatra se hrvatski položaj u Inicijativi te njezine perspektive u budućnosti.

Ključne riječi: *inicijativa triju mora, Međumorje, srednjoistočna Europa, Višegradska grupa, geopolitika*

1. UVOD

Inicijativa triju mora (Jadransko, Baltičko i Crno more) ili ABC inicijativa (prema poljskim nazivima za Jadransko, Baltičko i Crno more) od 2015. godine do danas afirmirala se kao koncept međusobnoga povezivanja zemalja srednje i istočne Europe. U kolovozu 2015. novoizabrani poljski predsjednik Andrzej Duda u svojem je inauguracijskom govoru istaknuo nužnost čvršćega povezivanja srednjoeuropskih država. Mjesec dana poslije inicijativu Jadran – Baltik – Crno more spomenula je predsjednica Republike Hrvatske, Kolinda Grabar Kitarović, a u ljeto 2016. ovaj je projekt i formalno pokrenut u poljsko-hrvatskoj suradnji², suradnji koju se ističe kao jedan od najznača-

¹ univ. bacc. rel. int., Marina Getaldića 9, 43 000 Bjelovar, davor.dijanovic@gmail.com

² Bivši češki političar, a danas povremeni politički komentator Alexandr Vondra podsjeća da je poljski predsjednik Duda spomenuo Inicijativu triju mora u svojem inauguracijskom govoru, ali da je Poljska kao najveća i najsnažnija država unutar predložene inicijative bila dovoljno oprezna te je Hrvatskoj prepustila da organizira prvi *summit*, koji je i održan u organizaciji predsjednice Republike Hrvatske Kolinde Grabar Kitarović. (Alexandr Vondra, „Regional integration at the Three Seas summit“, *Emerging Europe* (2018), <https://emerging-europe.com/voices/regional-integration-at-the-three-seas-summit/>, pristupljeno 1. rujna 2019.

njih stupa Inicijative triju mora.³

U kolovozu 2016., naime, u Dubrovniku je održan Dubrovnik forum na kojemu su sudionici donijeli Dubrovačku izjavu kojom podupiru projekte energetskega, prometnoga i digitalnoga povezivanja srednje i istočne Europe te pozivaju zainteresirane iz cijeloga svijeta da u njima sudjeluju. Nakon dubrovačkoga, održana su još tri summita: u Varšavi, (2017.), Bukureštu (2018.) i Ljubljani (2019.). U okviru održanih summita predstavljen je niz projekata vrijednih 45 milijardi eura čiji je cilj ojačati ekonomski razvoj država srednjoistočne Europe, kako bi se smanjio jaz tzv. stare i tzv. nove Europe, a njegovi sudionici snažno podupri transatlantske veze i energetske sigurnost regije.

Inicijativa triju mora od samih je početaka praćena kontroverzama: dok ju jedni hvale kao vrijedan projekt boljega povezivanja srednje i istočne Europe, drugi u njemu vide geopolitički recidiv ideje Međumorja (Intermariuma) poljskoga državnika Józefa Piłsudskoga (1867. – 1935.) kojemu je cilj podijeliti Europsku uniju (EU) i zabiti svojevrsni klin između Njemačke i Rusije, što je, ističu ovi kritičari, stara politika anglosaksonske škole geopolitičkoga mišljenja.

Cilj je ovoga rada – motiviranoga činjenicom da je u Inicijativi triju mora Republika Hrvatska do sada nesumnjivo imala jednu od istaknutijih uloga – istražiti: sličnosti ideje Međumorja i Inicijative triju mora, dosadašnje napore i uspjehe koji su učinjeni u afirmaciji ovoga geopolitičkoga, geostrateškoga, geosocijalnoga i geoekonomskoga projekta, kritike upućene ovoj inicijativi, kao i hrvatski položaj u Inicijativi triju mora. Na kraju, želimo razmotriti i perspektive ovoga projekta u budućnosti.

Literatura o ovoj problematici za sada je vrlo oskudna (što je razumljivo jer je riječ o Inicijativi u nastanku), tako da ćemo se u istraživanju dobrim dijelom osloniti i na recentne medijske izvore. Utoliko naglašavamo da ovaj rad u nekim aspektima predstavlja pionirski rad u Republici Hrvatskoj.

³ Natalia Tomaszewska, Adam Staryzik, „Conception of Intermarium in polish foreign policy in XXI century“, *Torun International studies*, vol. 1, br. 10, The Nicolaus Copernicus University Press (2017), 22.

2. MEĐUMORJE

Države srednje i istočne Europe imaju dugu tradiciju suradnje i savezništava. U razvijenom srednjem vijeku tako dolazi do stvaranja prvih personalnih i realnih unija, posebno između Ugarske i Hrvatske te Moravije i Bohemije. Najznačajniji doseg integracija u srednjoj i istočnoj Europi bila je rano-novovjekovna poljsko-litavska zajednica nastala sporazumom iz Lublina 1569., koja je obuhvaćala većinu prostora današnje Poljske, Litve, Bjelorusije i Ukrajine. Radilo se o najvećoj državi tadašnje Europe.⁴ Vladajuća dinastija Jagelovića⁵ sebe je vidjela kao „najsjeverniji bedem katoličanstva“ između pravoslavne Rusije s istoka i njemačkih protestantskih država sa zapada.

Ideja neovisne (kon)federacije zemalja između Baltičkoga i Crnoga mora inicijalno je bila vezana isključivo uz poljski nacionalni pokret. Ta se ideja pojavila prije Prvoga svjetskoga rata među poljskim intelektualcima vezanima uz Narodnu demokraciju, kulturni i politički pokret koji je težio stvaranju neovisne poljske države. Jan Ludwik Popławski 1901. tako se založio za stvaranje države koja bi obuhvaćala krajeve od Odra do Dnjepra i od Baltika do Karpata, što bi ujedinilo Čehe, Poljake, Slovake, Ukrajince, Bjeloruse i Litvance pod zajedničkom vlašću. Otac poljske diplomacije, Roman Dmowski, u knjizi „Njemačka, Rusija i poljsko pitanje“ iz 1907. osvrće se na negativnu ulogu Njemačke u srednjoistočnoj Europi i ističe važnost suradnje tih zemalja kako bi osigurale neovisnost od velikih sila.⁶

Kao predvodnik Poljskoga narodnoga pokreta, Dmowski je u srpnju 1917. silama Antante uputio memorandum pod naslovom „Pitanja srednje i istočne Europe“ u kojem saveznike uvjerava u važnost oslobođenja malih naroda srednje i istočne Europe i njihovu suradnju kao jamac stabilnosti ovoga dijela kontinenta. Dmowski i njegova Narodna demokracija bili su, međutim, za Poljsku kao homogenu etno-konfesionalnu državu te su isključivali mogućnost federacije sa susjednim državama.⁷

⁴ Leo Marić, „Intermarium: geopolitička alternativa po mjeri nacionalnih interesa“, *Obnova*, br. 3, Udruga Obnova (2014), 81–82.

⁵ Zanimljivo je za spomenuti da se u Poljskoj danas često za Međumorje i Inicijativu triju mora koristi naziv *Jagelonija*. Postoji tako i poljski internetski portal: jagiellonia.org.

⁶ Marić, „Intermairum“, 83–84.

⁷ Marić, „Intermarium“, 84.

Stavove Narodne demokracije najsnažnije je kritizirao Jerzy Giedroyc, novinar i publicist koji se više od pola stoljeća bavio idejom Međumorja i suradnje u srednjoistočnoj Europi. Giedroyc je kritizirao program Narodne demokracije i zagovarao poštovanje manjinskih prava u Poljskoj kako bi se neutralizirala opasnost od nacionalističkih pokreta manjinskih naroda, a posebno Ukrajinaca. Nakon Drugoga svjetskoga rata i oduzimanja Poljskoj velikih dijelova predratnih teritorija, u pariškom listu poljske emigracije „Kultura“ pozvao je na priznavanje novih istočnih granica kako bi se lakše uspostavili dobrosusjedski odnosi i savezništvo s poljskim istočnim susjedima.⁸

Od geopolitičkih koncepcija koje su povezane s idejom Međumorja iznimno je važno spomenuti i one od Józefa Becka (1894. – 1944.), dugogodišnjega šefa poljske diplomacije u međuratnom razdoblju i Józefa Piłsudskoga, državnoga poglavara neovisne Republike Poljske (1918. – 1922.). Becka možemo smatrati zagovornikom minimalističke koncepcije. On se zalagao za stvaranje tzv. treće Europe, što bi uključivalo strateško povezivanje Poljske, Mađarske i Rumunjske. Ovaj je prijedlog iznesen tridesetih godina 20. st., a Beck je razmišljao i o Jugoslaviji kao mogućem savezniku. Druga, maksimalistička koncepcija podrazumijeva okupljanje država srednjoistočne Europe, što bi obuhvaćalo Finsku, Litvu, Latviju, Estoniju, Poljsku, Bjelorusiju, Ukrajinu, Čehoslovačku, Mađarsku, Rumunjsku i Jugoslaviju. Prema ovoj koncepciji Poljska bi predstavljala geografsko središte te bi imala najznačajniju ulogu.⁹

I jedna i druga koncepcija nastaju u složenim geopolitičkim i sigurnosnim okolnostima, kad sa zapadne strane jača nacional-socijalistička Njemačka, a s istočne komunistički SSSR. Povezivanje zemalja između Berlina i Moskve smatralo se rješenjem protiv nadiruće nacističke i komunističke opasnosti. Ideja Međumorja nije realizirana, a – što je zanimljivo – sve države koje su bile uključene u razradu nekoliko inačica toga strateškoga plana kasnije je zaista okupirao ili Treći Reich ili SSSR. Bojazni su se pokazale opravdanima.

Ideja Međumorja dobila je inicijalno potporu Velike Britanije i Sjedinjenih Američkih Država (SAD) koje ju razmatraju četrdesetih godina

⁸ Isto.

⁹ Dušan Proroković, „Reaktualizacija koncepta Međumorja (Intermarijuma) i položaj Srbije“, u: *Srbija i svet u 2017. godini*, Institut za međunarodnu privredu i politiku (2018), 54.

20. stoljeća, ali i tijekom Drugoga svjetskoga rata u cilju poslijeratnoga uređenja toga prostora. Uz britansku potporu 1942. predsjednik Vlade Poljske u egzilu Władysław Sikorski uspostavio je kontakte s predstavnicima grčkih i jugoslavenskih vlasti u emigraciji, a nakon toga vlada tzv. Poljske tajne države predstavlja formiranje poslijeratne centralnoeuropske federacije. Ova bi se federacija podudarala sa spomenutom maksimalističkom inačicom Međumorja, ali bez Finske i teritorija koji bi ostali u sastavu SSSR-a (Ukrajina, Bjelorusija).¹⁰ Najdalje dokle se došlo u ostvarivanju navedenih planova bilo je, pod britanskim pritiskom, sklapanje Sporazuma o Balkanskoj uniji između Kraljevine Jugoslavije i Kraljevine Grčke 15. siječnja 1942.¹¹

Tijekom 1943. i u američkim se institucijama razmišlja o mogućnosti stvaranja „velike političke konfederacije“ koja bi obuhvaćala Čehoslovačku, Mađarsku, Austriju, Jugoslaviju, Bugarsku, Rumunjsku i Grčku, a možda i Tursku. Poljska bi prema jednom planu postala dio ove cjeline, a prema drugom bi planu ostala izvan kao strateški partner SAD-a. Ova cjelina trebala je imati zajedničku vanjsku politiku i obranu, a po mogućnosti bi se jačali još neki elementi i jačalo zajedništvo.¹² Nakon dogovora u Jalti i Teheranu odustalo se od ovih geopolitičkih koncepcija.

S obzirom na to da je ideja Međumorja izvorno nastala u cilju zaštite država srednje i istočne Europe od njemačke i sovjetske dominacije, razdoblje nakon Drugoga svjetskoga rata vrijeme je stagnacije ove ideje. Iako je poražena nacistička Njemačka, velikim dijelovima ovih prostora poslije rata dominirao je komunistički SSSR.

Takozvana Višegradska skupina osnovana je 15. veljače 1991. Na samom početku imala je tri članice, no raspadom Čehoslovačke postaje skupina s četiri članice: Češkom, Mađarskom, Poljskom i Slovačkom. Skupina je osnovana u cilju poticanja europske integracije članica te suradnje u područje energetike, ekonomije i obrane. Od navedenih država, međutim, samo Poljska ima izlaz na Baltičko more, a niti jedna na Crno more i Jadransko more. Stoga zametkom reaktualizacije ideje Međumorja možemo smatrati tek Inicijativu triju mora formiranu u Dubrovniku u ljeto 2016.

¹⁰ Proroković, „Reaktualizacija“, 55.

¹¹ Branko Petranović, Momčilo Zečević, *Jugoslavenski federalizam: ideje i stvarnost. 1 sv. 1914-1943.*, Prosveta (1987.), 771-772.

¹² Proroković, „Reaktualizacija“, 55.

3. PRVI SUMMIT INICIJATIVE TRIJU MORA U DUBROVNIKU - DONOŠENJE DUBROVAČKE IZJAVE

Uvodno je naznačeno da je prvi summit Inicijative triju mora održan u Dubrovniku, 25. kolovoza 2016. Inicijativu triju mora kao neformalnu platformu za osiguranje političke potpore i djelovanje na konkretnim prekograničnim i makro-regionalnim projektima tada su poduprle: Austrija, Bugarska, Češka, Estonija, Hrvatska, Latvija, Litva, Mađarska, Poljska, Rumunjska, Slovačka i Slovenija. Ove su države donijele Zajedničku izjavu o Inicijativi triju mora (tzv. Dubrovačka izjava).

U Izjavi se prepoznaje važnost povezivanja gospodarstava srednje i istočne Europe te infrastrukture od sjevera do juga, kako bi se zaokružilo jedinstveno europsko tržište, s obzirom na to da je većina dosadašnjih napora služila povezivanju europskoga istoka i zapada. Potpisnici Izjave izrazili su uvjerenje da će proširenjem postojeće suradnje u energetici, prometu, digitalnoj komunikaciji i gospodarstvu srednja i istočna Europa postati sigurnija i konkurentnija, pridonoseći time snažnijoj EU u cjelini.¹³ Poljski predsjednik Andrzej Duda¹⁴ u svojem je govoru na otvorenju foruma ocijenio da će projekti LNG terminala u Poljskoj i Hrvatskoj, kada postanu operativni, biti atraktivni za međunarodna ulaganja. Projekt je dobio kinesku potporu kao komplementaran kineskoj strategiji novoga Puta svile (inicijativa Pojas i put): na summitu je govorio Liu Haixing, pomoćnik kineskoga ministra vanjskih poslova zadužen za odnose sa zemljama srednje i istočne Europe.¹⁵ Projekt je do-

¹³ „Zajednička izjava o Inicijativi triju mora (Dubrovačka izjava), *Predsjednica Republike Hrvatske Kolinda Grabar Kitarović* (2016), <http://predsjednica.hr/files/Zajedni%C4%8Dka%20izjava%20o%20Inicijativi%20triju%20mora.pdf>, pristupljeno 1. rujna 2019.

¹⁴ Bitno je za istaknuti da je Andrzej Duda član konzervativne stranke Pravo i Pravda (PiS) u čijim redovima ideja revitalizacije Međumorja nije novost. Tu ideja već nekoliko godina podupire predsjednik PiS-a, Jarosław Kaczyński, a podupirao ju je i njegov brat Lech Kaczyński, posebno na planu energetike, koji je bio poljski predsjednik do zrakoplovne tragedije 2010. u kojoj je poginuo. PiS nastoji graditi blisku suradnju sa svojim susjedima, a kao sredstvo jačanja tzv. nove Europe prema tzv. staroj Europi, tj. državama članicama koje su ušle u EU prije 2004.

¹⁵ Komplementarnost Inicijative triju mora i kineske inicijative Pojas i put tijekom posjeta kineskoga izaslanstva Hrvatskoj u travnju 2019. istaknula je predsjednica Republike Hrvatske, Kolinda Grabar Kitarović. Ona smatra da „Inicijativa triju mora nadopunjuje kinesku inicijativu ‘Jedan pojas, jedan put’, pogotovo što se tiče povezivanja Azije i Europe.“ („Grabar Kitarović primila

¹⁵ kineskog premijera: ‘Kineska inicijativa Jedan pojas, jedan put i Inicijativa triju mora su komplementarne’“, *Jutarnji list* (2019), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/foto-grabar-kitarovic-primila-kineskog-premijera-kineska-inicijativa-jedan-pojas-jedan-put-i-inicijativa-triju-mora-su-komplementarne/8717930/>, pristupljeno 3. rujna 2019.).

bio i američku potporu: američki govornik na summitu, general James L. Jones, poručio je da je razvoj Inicijative triju mora „kritični element“ ne samo europskoga razvoja nego i njezine sigurnosti. Dodao je i da se Rusija danas koristi svojim izvorima energije kako bi ostvarila gospodarski utjecaj i ojačala svoje geopolitičke ciljeve. Na summitu su uz LNG terminal na Krku spomenuti i drugi projekti u okviru Inicijative triju mora: Baltičke željeznice te cesta Via Carpatia. Projekt LNG terminala na Krku spomenut je kao instrument energetske diverzifikacije, odnosno kao sredstvo pomoću kojega će se smanjiti ovisnost srednje i istočne Europe o ruskim energentima.¹⁶

Projekt izgradnje autoputa Via Carpatia od litvanske Klapejade do grčkoga Soluna, čime bi se prvi put u povijesti spojili krajnji sjever i jug novoga Međumorja, zapravo je starija ideja koja je razrađivana tijekom 2006. kad je potpisan memorandum između ministara prometa Poljske, Slovačke, Mađarske i Litve, a 2010. inicijativi su se pridružila nadležna ministarstva Rumunjske, Bugarske i Grčke.¹⁷

S obzirom na to da je Inicijativa triju mora pokrenuta u hrvatsko-poljskoj suradnji, važan govor na dubrovačkom summitu održala je predsjednica Republike Hrvatske, Kolinda Grabar Kitarović. Ona je izjavila da je prostor Jadrana, Baltika i Crnoga mora „žila kucavica“ Europe i da je za njegov razvoj potrebno 50 milijardi eura. Dvanaest država članica EU između triju mora, dodala je Grabar Kitarović, imaju goleme mogućnosti za jačanje suradnje na vlastitu i korist cijele Unije. No, to područje zbog povijesnih razloga zaostaje za prosjekom EU, a nakon ujedinjenja inzistiralo se na ponovnoj izgradnji između istoka i zapada, dok se zanemarilo povezivanje sjevera i juga.¹⁸

¹⁶ „Na Dubrovnik Forumu prihvaćena zajednička izjava, državnici podržali brojne konkretne projekte“, *Jutarnji list* (2016), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/na-dubrovnik-forumu-prihvace-na-zajednicka-izjava-drzavnici-podrzali-brojne-konkretne-projekte/4643453/>, pristupljeno 3. rujna 2019.

¹⁷ Proroković, „Reaktualizacija“, 58.

¹⁸ „Predsjednica na Dubrovnik forumu: Prostor Jadrana, Baltika i Crnog mora žila je kucavica Europe“, *Jutarnji list* (2016), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/hrvatska/predsjednica-na-dubrovnik-forumu-prostor-jadrana-baltika-i-crnog-mora-zila-je-kucavica-europe/4643141/>, pristupljeno 4. kolovoza 2019.

4. DRUGI SUMMIT INICIJATIVE TRIJU MORA U VARŠAVI – LNG TERMINAL NA KRKU I AMERIČKI UKAPLJENI PLIN

U srpnju 2017. summit Inicijative triju mora održan je u Varšavi, a njime je moderirala hrvatska predsjednica Kolinda Grabar Kitarović. Kao cilj sastanka istaknuto je snažnije povezivanje država s izlazom na Baltičko, Crno i Jadransko more, a poseban gost sastanka bio je američki predsjednik Donald Trump čija je prisutnost presudno obilježila ovaj summit. Trump je u svojem govoru na varšavskom summitu čestitao poljskom predsjedniku i hrvatskoj predsjednici na vodstvu „povijesne Inicijative triju mora“ i dodao da podupire napore za sigurnost i prosperitet država članica. „Ovdje smo kako bismo pokrenuli novu budućnost za energiju koja će donijeti prosperitet za sve naše građane. Ako su vam potrebni energenti, slobodno nas nazovite“, rekao je Trump. Vladar Bijele kuće poručio je da SAD ne će koristiti energiju kao prisilu i da prekooceanska velesila ne želi monopolistički položaj, nego biti partner.¹⁹

Govoreći o energetske projektima, iznimno je zanimljivo za istaknuti to da je Trump od konkretnih projekata spomenuo jedino izgradnju LNG terminala na Krku. U površnim medijskim analizama američku potporu izgradnji LNG terminala na Krku uglavnom se objašnjavalo pokušajem ograničavanja ruskoga utjecaja pri čemu se polazilo od teze da je ruski plin ne samo ekonomska nego i geopolitičko-sigurnosna kategorija. No, rijetko je tko primijetio da u ovome slučaju SAD ima ne samo (geo)političke nego i eminentno ekonomske interese.

Poznato je da najveće zalihe konvencionalnoga prirodnoga plina imamo u Rusiji, Iranu i Kataru, no zalihe plina iz škrljavaca, koje su tehnički obnovljive, široko su distribuirane. Preliminarna istraživanja pokazuju da su veliki izvori ove vrste plina smješteni u južnoj i sjevernoj Americi, Aziji (uključivši Indiju i Kinu), Australiji i Indoneziji. Nakon godina znanstveno-istraživačkih napora usavršena je metoda tzv. hidrauličkoga fraktuiranja (koja se još uvijek veže uz određene prijepore glede ekoloških standarda), što je dovelo do toga da je proizvodnja plina iz škrljavaca s 1 % u 2010. narasla na 23 % ukupne američke proiz-

¹⁹ „Trump o Inicijativi tri mora: Amerika jedva čeka ojačati gospodarske odnose s vama“, *HRT vijesti* (2017), <https://vijesti.hrt.hr/395337/summit-inicijativa-triju-mora-u-varsavi>, pristupljeno 4. rujna 2019.

vodnje prirodnoga plina. Sjedinjene Američke Države pretekle su Rusiju i Saudijsku Arabiju kao najvećega proizvođača prirodnoga plina. Time nije, naravno, ugrožen njihov primat kao najvećih izvoznika jer je SAD uvijek i pri vrhu liste najvećih potrošača, no američki je cilj postojeće uvozne LNG terminale transformirati u izvozne te svoj ukapljeni plin prodavati drugim državama.²⁰ Hrvatska (terminal na Krku) i Poljska (koja je već izgradila LNG terminal, Swinoujscie, na Baltičkom moru), čini se, trebale bi predstavljati točku ulaza američkoga ukapljenoga plina za Europu, što Washington ocjenjuje posebno važnim u kontekstu izgradnje Sjevernoga toka 2 putem kojega se dodatnih 55 milijardi kubičnih metara plina transportira iz Rusije u Njemačku, i tako povećava ovisnost o ruskome plinu.

5. SUMMIT INICIJATIVE TRIJU MORA U BUKUREŠTU – 40 PROJEKATA VRIJEDNIH 45 MILIJARDI EURA

Treći summit Inicijative triju mora, održan 18. rujna 2018. u Bukureštu, potvrdio je popis od 40 prioritetnih projekata čiji je cilj, istaknuto je na summitu, ojačati ekonomski razvoj država srednje Europe, kako bi se jaz između stare i nove Europe što više smanjio, a njegovi sudionici snažno poduprli transatlantske veze i energetske neovisnost regije. Inicijativa triju mora poduprla je listu prioritetnih interkonekcijskih projekata u tri ključna područja: energetici, prometu i digitalizaciji. Ukupna vrijednost projekata je oko 45 mlrd. eura. Uz summit održan je i poslovni forum, na čijim je marginama potpisan sporazum o mreži gospodarskih komora, kao i pismo namjere o utemeljenju fonda inicijative. Fond bi trebao služiti za financiranje manjega dijela projekata koji ne zadovoljavaju uvjete za financiranje iz sredstava EU-a.²¹

Rumunjski predsjednik Klaus Iohannis istaknuo je da je treći summit pokazao da je Inicijativa triju mora „proeuropska“ i „protransatlantska“, što je dokazala prisutnost predsjednika Europske komisije Jean-Claudea Junckera i američkoga ministra energetike Ricka Perry-

²⁰ Davor Božinović, *Globalna sigurnost. Sigurnosni izazovi u 21. stoljeću*, Narodne novine (2016), 34–35.

²¹ „Inicijativa ‘Tri mora’ jača; predstavljeni projekti vrijedni 45 milijardi eura“, *HRT vijesti* (2018), <https://vijesti.hrt.hr/462163/junker-na-sastanku-inicijative-tri-mora>, pristupljeno 5. rujna 2019.

ja. Za veze s SAD-om posebno se zauzeo i poljski premijer Mateusz Morawiecki, a hrvatska predsjednica Grabar Kitarović transatlantske je veze istaknula i kao jedan od triju stupa inicijative, uz ekonomsku konvergenciju i koheziju. Trećem summitu prisustvovao je i ministar vanjskih poslova Republike Njemačke, Heiko Maas. Juncker je rekao da Europska komisija daje punu potporu Inicijativi i želi ohrabriti sudionike u stvaranju novih koridora, ne samo između sjevera i juga nego i istoka i zapada. Predsjednik Europske komisije dodao je da je uvijek mislio da Europa treba disati dvama plućnim krilima, istokom i zapadom.²²

Na poslovnom forumu koji se održao uz summit bili su i predstavnici zemalja tzv. zapadnoga Balkana, SAD-a, Moldavije, Ukrajine, Gruzije te dužnosnici Europske komisije. Prisutni su bili i predstavnici važnih financijskih institucija, Svjetske banke, Europske banke za obnovu i razvoj i Europske investicijske banke.²³

Punopravne članice Inicijative triju mora mogu biti samo članice EU-a zbog jedinstvenoga zakonodavnoga okvira za provedbu projekata dok ostale države mogu sudjelovati kao zemlje partneri. Do sada nije precizirano hoće li nakon eventualnoga proširenja EU-a na države tzv. zapadnoga Balkana i te države moći postati punopravne članice Inicijative. Na summitu je, kako je rečeno, bila prisutna predsjednica Republike Hrvatske, Kolinda Grabar Kitarović, koja je u govoru istaknula da je skupom u Bukureštu prepoznata uloga poslovnoga sektora kao ključnoga partnera za uspjeh i dugoročnu održivost Inicijative i kao temelja svih gospodarstava na kojemu je potrebno graditi budućnost i razvoj. Izgradnju infrastrukture definirala je nezaobilaznim preduvjetom modernoga ekonomskoga razvoja koja u kontekstu Inicijative predstavlja i važno sredstvo osiguranja stabilnosti i otpornosti europske kohezije.²⁴

²² Isto.

²³ Isto.

²⁴ „Predsjednica Republike sudjelovala na plenarnoj sjednici Inicijativa triju mora u izazovnom međunarodnom kontekstu“, *Predsjednica Republike Kolinda Grabar Kitarović* (2018), <http://predsjednica.hr/objava/1/1/2591>, pristupljeno 5. rujna 2019.

6. ČETVRTI SUMMIT U LJUBLJANI – USPOSTAVA INVESTICIJSKOGA FONDA

Četvrti summit Inicijative triju mora održan je od 5. do 6. lipnja 2019. u Ljubljani. Summit je drugi put popraćen business forumom, na koji je stiglo više od 600 predstavnika poslovnoga svijeta iz 43 države. Prvi put nakon foruma predano je izvješće o napretku u ključnim projektima. Hrvatska predsjednica Kolinda Grabar Kitarović ocijenila je kako se Inicijativa „nevjerojatno“ razvila od 2015. kad je dočekana s mnogo skepticizma. „Ono što je još iznimno je investicijski fond koji je pokrenut prošle godine potpisivanjem neobvezujućeg pisma namjere između banaka na našem prostoru. Danas to postaje pravi fond u kojem su zasad Poljska i Rumunjska, no pregovara se s europskim bankama za investicije i razvoj, kao i sa Svjetskom bankom pa se očekuje da će i one sudjelovati, a potom i druge zemlje“, rekla je Kolinda Grabar Kitarović (JL, 2019. (lipanj)).

U raspravi su sudjelovali i slovenski predsjednik Borut Pahor, estonska predsjednica Kersti Kaljulaid, bugarski predsjednik Rumen Radev, ministar vanjskih poslova Mađarske Peter Szijjarto, poljski predsjednik Andrzej Duda, američki ministar energetike Rick Perry te predsjednik Češke Miloš Zeman koji je prvi put došao na summit.²⁵

Grabar Kitarović je kao glavne hrvatske interese u sklopu inicijative navela prometnu infrastrukturu, digitalizaciju i LNG terminal na Krku koji, smatra, nije samo važan energetske nego i strateški. „Bitno je omogućiti da cijeli prostor srednje Europe nije ovisan o jednom izvoru energije i da diverzificiramo i povežemo cijeli prostor.“ Za digitalizaciju je kazala da je „rješenje mnogih problema u Hrvatskoj, uključujući iseljavanje.“ „Širokopojasni internet i njegovo uvođenje omogućili bi bolje i kvalitetnije školovanje, ali i to da možete živjeti u Hrvatskoj, a raditi negdje drugdje.“ To je posebice važno u udaljenijim i manjim mjestima poput otoka, ruralnih i planinskih područja, dodala je Predsjednica. Duda je podsjetio kako od Tallina do rumunjske Constante putovanje danas traje tri dana, dok od Barcelone do Gothenburga treba samo

²⁵ „Inicijativa triju mora dobila novu dimenziju: Pokrenut investicijski fond za izgradnju prometne, energetske i digitalne infrastrukture“, *Jutarnji list* (2019), <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/inicijativa-triju-mora-dobila-novu-dimenziju-pokrenut-investicijski-fond-za-izgradnju-prometne-energetske-i-digitalne-infrastrukture/8972333/>, pristupljeno 6. rujna 2019.

jedan, što pokazuje velike razlike u povezanosti zapad – istok u odnosu na sjever – jug.²⁶

Radev je istaknuo kako je dobar pokazatelj da je Inicijativa na pravom putu sve veći interes koji ona dobiva u Bruxellesu, dok je estonska predsjednica upozorila da se u budućim projektima treba osigurati ne samo da su kompetitivni nego i čisti, jer „planet treba spašavanje“. Kao čelnica države poznate kao digitalna predvodnica, poručila je da je Tallinn spreman predvoditi digitalno povezivanje regije. Češki predsjednik Zeman govorio je i o povezivanju triju rijeka – Odre, Dunava i Elbe, što je komplementarno inicijativi. Naglasio je kako to nije važno samo zbog vodenoga prometa nego i zbog opskrbe vodom, a Grabar Kitarović kasnije je pozdravila njegov prijedlog u kontekstu luke u Vukovaru. Szijarto je još jednom ponovio kako će srednja Europa biti motor rasta Europske unije. „Pokazali smo da manje dvoličnosti, dvostrukih standarda i političke korektnosti donose bolje rezultate.“ Američki ministar energetike dao je podršku osnaživanju energetske unije pa je poručio da SAD danas, kao vodeći proizvođač nafte i prirodnoga plina, uvodi ravnotežu u svijet energetike i to može biti na korist „prijatelja i saveznika.“ „Nećemo nikad koristiti energiju kao sredstvo političke prisile“, rekao je Perry referirajući se na Rusiju.²⁷

Sudionici su otkrili kako bi se iduće godine Inicijativa mogla priključiti i Ukrajina, a na summitu su sudjelovali i njemački predsjednik Frank-Walter Steinmeier (što se može ocijeniti kao njemačku sve veću zainteresiranost za Inicijativu) i predsjednik Europske komisije Jean Claude Juncker.

7. KONTROVERZE OKO GEOPOLITIČKIH CILJEVA INICIJATIVE TRIJU MORA

U uvodu je apostrofirano da je Inicijativa triju mora već na prvome summitu u Dubrovniku dobila jasnu i nedvosmislenu potporu SAD-a, a na drugome summitu u Varšavi bio je prisutan američki predsjednik Donald Trump.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

Predsjedavajući Centra za međunarodnu sigurnost Atlantskoga vijeća (Atlantic Council's Brent Scowcroft Center on International Security), spomenuti general James I. Jones, naglasio je da je projekt Inicijative triju mora „transatlantski projekt koji ima geopolitičke, geostrateške i geoekonomske implikacije“ čijim će ostvarenjem biti „ojačana čitava transatlantska zajednica“. Dodao je i da u „svjetlu upotrebe energije kao oružja od strane Rusije, Inicijativa triju mora treba poslužiti kao projekt koji bi objedinio europsku energetska infrastrukturu na području između Baltičkoga, Jadranskoga i Crnoga mora i zbog toga mora biti strateški prioritet za američku administraciju“.²⁸

S obzirom na to da Inicijativa triju mora – to već sada jasno možemo zaključiti iz do sada navedenih činjenica i podataka – nesumnjivo predstavlja suvremenu reaktualizaciju ideje Međumorja – i uživa američku potporu, odmah nakon pojave ove Inicijative uz nju su se počele vezivati različite kontroverze.

Pojedini kritičari i analitičari Inicijative tako kao njezine latentne ciljeve navode zaustavljanje utjecaja Rusije i izvlačenje prostora između NATO-a/EU i Rusije (Ukrajina, Bjelorusija, Moldavija) iz sfere ruskoga utjecaja, sa zadržavanjem uporišta na Kavkazu (Gruzija) i shodno tome pogodovanje interesima SAD-a.²⁹ Inicijativu se označava kao „geopolitički klin između Bruxellesa i Moskve, odnosno, geopolitički i povijesno gledano, između Njemačke i Rusije.“³⁰

Geopolitički i ekonomski analitičar William Engdahl u članku „Geopolitika poljske inicijative Triju mora“, Inicijativu triju mora ocjenjuje kao „slabo prikiveni geopolitički pokušaj kontriranja utjecaju Rusije na istoku i Njemačke na zapadu.“³¹ Nakon formiranja Inicijative triju mora njemački političari u tome su potezu vidjeli pokušaj podjele Eu-

²⁸ Rachel Ansley, „Making the Three Seas Initiative a Priority for Trump“, *Atlantic Council* (2017), <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/making-the-three-seas-initiative-a-priority-for-trump/>, pristupljeno, 5. rujna 2019.

²⁹ Petar Kurečić, „Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budući izazovi“, *Hrvatski geografski glasnik*, br. 80, Hrvatsko geografsko društvo (2018), 99–124.

³⁰ Kurečić, „Inicijativa“, 102.

³¹ William Engdahl, „The Geopolitics of Poland's Three Seas Initiative“, *New Eastern Outlook* (2017), <https://journal-neo.org/2017/12/06/the-geopolitics-of-poland-s-three-seas-initiative/>, pristupljeno 6. rujna 2019.

rope i slabljenja Njemačke,³² dok je Moskva taj projekt okvalificirala kao pokušaj SAD-a i NATO-a da potisne rusku energiju s europskoga tržišta.³³

Istaknuti američki geopolitičar dr. sc. George Friedman Inicijativu triju mora vidi ne samo kao „sanitarni kordon“ prema Rusiji nego i kao Inicijativu koja će blokirati i Tursku koja prerasta u regionalnu silu. Friedman podsjeća da kad je Turska u prošlosti bila snažna, njezin je utjecaj dozeo Balkan, a u ekstremnijim slučajevima i Budimpeštu i Beč.³⁴

Geopolitički motivi Inicijative triju mora iz redova njezinih kritičara objašnjavaju se na tragu geopolitičke misli britanskoga geopolitičara Halforda MacKindera kojega je posebno zabrinjavala mogućnost povezivanje Njemačke i Rusije. U suvremenim okolnostima ta bi Inicijativa, dosljedno navedenim kritičkim primjedbama, trebala spriječiti povezivanje njemačkoga kapitala i tehnologije i ruskih resursa, a pokušaji opstrukcije izgradnje Sjevernoga toka 2 upravo su dio pokušaja da se spriječi snažnije povezivanje Berlina i Moskve. SAD se, naime, snažno protivi izgradnji Sjevernoga toka 2 (plinovod u Baltičkom moru koji povezuje Rusiju i Njemačku), a nedavno je upozorio da bi mogao uvesti sankcije njemačkim kompanijama koje će nastaviti suradnju s Rusijom na izgradnji ovoga plinovoda.³⁵

Prema Kurečiću, „suvremena Inicijativa ima slične ciljeve kao Intermarium – zaustavljanje ruskoga utjecaja i izvlačenje država koje se nalaze između EU-a/NATO-a i Rusije (Ukrajina, Bjelorusija i Moldavija) potpuno iz sfere ruskoga utjecaja, promičući tako interese SAD-a, kao velike sile koja sada igra sličnu ulogu koju je Francuska imala u razdoblju nakon Prvoga svjetskoga rata.“³⁶

³² Vasile Rotaru, „Dividing the EU? The intra-union regional cooperation on the Eastern flank“, Center for European Neighborhood Studies, Central European University (2018), 11–12.

³³ Zsafia Bajnai, „Three Seas leaders must overcome external influence and internal disunity to achieve prosperity“, *Atlantic Council* (2018), <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/new-atlanticist/three-seas-leaders-must-overcome-external-influence-and-internal-disunity-to-achieve-prosperity/>, pristupljeno 6. rujna 2019.

³⁴ George Friedman, „From the Intermarium to the Three Seas. Geopolitical futures“, *Geopolitical futures* (2017), <https://geopoliticalfutures.com/intermarium-three-seas/>, pristupljeno 6. rujna 2019.

³⁵ „SAD prijeti sankcijama njemačkim kompanijama“, *Energetika-net*, <http://www.energetika-net.com/vijesti/plin/sad-prijeti-sankcijama-njemackim-kompanijama-27920>, pristupljeno 7. rujna 2019.

³⁶ Kurečić, „Inicijativa“, 109.

Kritičke opaske o Inicijativi triju mora kao antiruskoj i antinjemačkoj inicijativi koja želi podijeliti EU³⁷ donekle su ublažene nakon posljednjega summita u Bukureštu. Naime, kao što smo spomenuli, na ovome je summitu bio predsjednik Europske komisije Juncker, kao i njemački ministar vanjskih poslova Maas koji su poduprli napore za povezivanjem država između Jadranskoga, Baltičkoga i Crnoga mora. Ovdje je ključno za napomenuti da države Višegradske skupine, koje čine osnovu Inicijative triju mora, imaju danas veću robnu razmjenu s Njemačkom nego što to ima Francuska. Poljska povijesno gledano nema dobre odnose s Njemačkom, dok je primjerice Češka bliže Njemačkoj i zapadnoj Europi nego istočnoj Europi. Graditi stoga Inicijativu triju mora kao antinjemački projekt nije odveć realna opcija.

K tome, unutar Inicijative triju mora postoje divergentni stavovi o odnosu prema Rusiji. Dok bi se Poljsku, Estoniju, Latviju, Litvu i Rumunjsku moglo označiti kao države s proturuskom retorikom, to se nikako ne bi moglo reći za Austriju, Bugarsku, Mađarsku, Slovačku i Sloveniju koje – u prvom redu zbog gospodarskih i energetske interese – vode vrlo pragmatičnu politiku prema Moskvi. Koliko će različiti interesi prema Moskvi u budućnosti uzrokovati eventualna neslaganja unutar Inicijative pokazat će budućnost, pri čemu treba imati na umu kako su sve ove države, ako tu izuzmemo neutralnu Austriju, zemlje članice NATO saveza, što podrazumijeva određene vanjskopolitičke pretpostavke. Kako bilo, u klimi neohladnoratovske retorike između SAD-a i Rusije, a tu je sada i treći globalni „igrač“ Kina,³⁸ bit će zanimljivo pratiti vanjskopolitičko pozicioniranje država članica Inicijative triju mora.

8. INICIJATIVA TRIJU MORA I REPUBLIKA HRVATSKA

S obzirom na dosadašnju proaktivnu ulogu predsjednice Republike Kolinde Grabar Kitarović u Inicijativi triju mora,³⁹ koja je pored sud-

³⁷ Neovisno o tome smatramo li Inicijativu triju mora projektom koji dijeli EU ili projektom koji povezuje svoje članice, svakako se može govoriti o Inicijativi triju mora kao o svojevrsnom preventivnom potezu za slučaj da dođe do formiranja tzv. Europe više brzina koju ponajviše podupiru Berlin i Pariz.

³⁸ Davor Dijanović, „Novi hladni rat Sjedinjenih Američkih Država i Ruske Federacije“, *Obnova*, br. 11, Udruga Obnova (2019), 141 – 175.

³⁹ Za razliku od Predsjednice Republike, dosadašnje Vlade nisu iskazale veliku potporu Inicijativi.

jelovanja u organizaciji dosadašnjih triju summita Inicijative održala niz bilateralnih susreta s čelnicima država Inicijative triju mora, jasno je da Hrvatska u ovoj Inicijativi ima jedno od istaknutijih mjesta, o čemu jasnije od ičega svjedoči činjenica da je prvi summit održan u Dubrovniku. Nameće se, međutim, pitanje konkretnih hrvatskih interesa, odnosno pozicije u savezu država između Jadranskoga, Baltičkoga i Crnoga mora.

U razmatranju hrvatske pozicije u ovom kontekstu, treba krenuti od činjenice da je Hrvatskoj, u situaciji tektonskih lomova svjetske geopolitičke scene, u kojoj je „rekonstrukcija međunarodnoga sustava najveći izazov (...) za današnje državničke“⁴⁰ zasigurno potrebija aktivnija vanjska politika. Hrvatska nesumnjivo ima svoje interese na području tzv. zapadnoga Balkana (ekonomski interesi, ali i Hrvati koji žive u susjednim državama bivše Jugoslavije), no Hrvatska je povijesno i geografski dominantno srednjoeuropska i mediteranska država.

„Hrvati su uključivanjem u jugoslavensku državu 1918. bili uvučeni u kretanja na balkanskom prostoru, premda je Hrvatska zemljopisno, povijesno i kulturno dio sredozemne i srednjoeuropske panonske regije.“⁴¹ Hrvatska bi se upravo uz Inicijativu triju mora mogla reafirmirati kao srednjoeuropska država, što bi joj omogućilo nova partnerstva i strateška savezništva.

Inicijativa triju mora Hrvatskoj bi mogla donijeti i geopolitičke dobrobiti. Izgradnjom LNG terminala na Krku – a to je, ponovit ćemo, jedini projekt koji je na summitu u Varšavi *expressis verbis* spomenuo Donald Trump – Hrvatska bi se mogla snažnije afirmirati kao strateški partner Sjedinjenih Američkih Država, i dalje najmoćnije države svijeta. Hrvatska bi izgradnjom LNG terminala dobila priliku postati tranzitna zemlja za srednju Europu jer bi moglo doći do gradnje plinovoda do drugih zemalja, a Hrvatska bi zarađivala na tranzitu.

Hrvatska će izgradnjom LNG terminala biti manje ovisna o ruskom plinu, čime će smanjiti energetske rizik. U slučaju postojanja LNG infrastrukture, brodovi iz raznih krajeva svijeta mogu do Hrvatske transportirati ukapljeni plin, bilo da je riječ o SAD-u, Kataru, Egiptu itd. Kad je Litva izgradila LNG terminal, ruski je Gazprom praktički istoga trenutka

⁴⁰ Henry Kissinger, *Svjetski poredak*, Školska knjiga (2015), 320.

⁴¹ Felipe Fernandez-Armesto, *Narodi Europe*, Naklada Zadro (1997), 197.

snizio cijenu plina za Litvu za čak 20 posto.⁴² Diverzifikacija nabave i konkurencija, jasno, donose niže cijene.

U okviru Inicijative triju mora Hrvatska ima interes izgradnje nizinke pruge Zagreb – Rijeka – mađarska granica, kao i interes za druge infrastrukturne projekte koje bi mogla donijeti veća suradnja država između Jadrana, Baltika i Crnoga mora. Inicijativa donosi i veću važnost Luke Rijeka, koju je EU još 2010. proglasila strateškim prometnim koridorom za operativno povezivanje sa zemljama Bliskoga, Srednjega i Dalekoga istoka kao najvažnijim tržištima svijeta. Tu je i veća važnost Koridora VC kao regionalne poveznice na pravcu Baltik – Srednja Europa – Jadran. Poboljšanje željezničke, lučke i cestovne prometne infrastrukture i povećanje prometne važnosti Hrvatske po logici stvari pozitivno bi utjecalo na jačanje hrvatskoga gospodarstva.

U okviru Inicijative triju mora Republika Hrvatska, dakle, nedvojbeno ima svoje interese. Od predviđenih 40 projekata i 45 mlrd. eura predviđa se da je u Hrvatskoj 11 projekata vrijednih gotovo dvije milijarde eura.⁴³

9. PERSPEKTIVE INICIJATIVE TRIJU MORA

U okviru realizacije Inicijative triju mora do sada su održana četiri summita. Na prošlogodišnjem summitu predstavljeno je 40 projekata vrijednih 45 mlrd. eura. U veljači 2017. Europska komisija odobrila je 102 milijuna eura bespovratnih sredstava za izgradnju LNG terminala na Krku.⁴⁴

Do sada čini se da je glavni sadržaj, tj. glavno kohezivno tkivo koje je okupljalo članice Inicijative triju mora bila energetska sigurnost, tj. proklamirani cilj energetske diverzifikacije i smanjivanja ovisnosti o ruskom plinu.

⁴² Marinko Glavan, „Posjetili smo plutajući LNG terminal u Litvi, sličan onom kakav je planiran u Omišlju. Evo što smo sve vidjeli“, *Novi list* (2018), <http://www.novolist.hr/Vijesti/Svijet/Posjetili-smo-plutajuci-LNG-terminal-u-Litvi-slican-onom-kakav-je-planiran-u-Omislju.-Evo-sto-smo-sve-vidjeli>, pristupljeno 7. rujna 2019.

⁴³ „Inicijativa ‘Tri mora’ jača; predstavljeni projekti vrijedni 45 milijardi eura“.

⁴⁴ „Hrvatskoj odobreno 102 milijuna eura za LNG terminal“, *Poslovni dnevnik* (2017), <http://www.poslovni.hr/hrvatska/hrvatskoj-odobreno-102-milijuna-eura-za-lng-terminal-324385>, pristupljeno 8. rujna 2019.

Kao glavna članica Inicijative i svojevrsni predvodnik do sada se nametnula Poljska kao najveća postkomunistička država članica EU-a i NATO-a, koja spaja središnji i sjeverni dio Inicijative. To je prirodno s obzirom na činjenicu da ima gotovo dvostruko veći broj stanovnika od Rumunjske, druge najveće članice Inicijative.

Inicijativa nesumnjivo izgleda kao oživiljenje geopolitičkih ideja i inicijativa iz prve polovice 20. stoljeća, posebice iz međuratnoga razdoblja, od kojih je najvažnija ideja Međumorja. „Ako bi Inicijativa u budućnosti uključivala Ukrajinu i možda Moldaviju ili bi one bile potpuno prihvaćene kao pridružene članice, mogla bi se smatrati kao obnovljena i uvećana Austro-Ugarska Monarhija (proširena na sjever i istok).“⁴⁵

Između nekih država članica Inicijative postoji dugačka povijest sukobljavanja i neriješenih problema, a kako smo već spomenuli, i različit odnos prema Rusiji. Ono što, osim komplementarnih infrastrukturnih projekata, povezuje većinu država članica Inicijative zajedničko je povijesno nasljeđe i kulturološke sličnosti. Većina država članica su u različitim razdobljima bile unutar istoga državno-pravnoga okvira, odnosno iste krune, a sve ih, ako isključimo Austriju, povezuje i komunistička prošlost.

Inicijativa Jadran – Baltik – Crno more predstavlja 28 % teritorija EU i 22 % njezina stanovništva, no samo 10 % BDP-a. Cilj Inicijative je putem suradnje svoj gospodarski uspon pospješiti izgradnjom energetske mreže, prometnih koridora i prometnom infrastrukturom.

Uz spomenuti projekt izgradnje LNG-a na Krku, Baltičke željeznice te cestu Via Carpatia predviđeni su i drugi energetske i infrastrukturni projekti. Kad su u pitanju energetske projekti, riječ je o Plinskoj Interkonekciji Poljska – Litva (GIPL) koja bi integrirala izolirana tržišta plina u baltičkim državama u plinsku mrežu EU. Tu je i Plinski koridor sjever – jug (BRUA), kao sustav dvosmjernih plinovoda. Na jugu bi se povezao s podmorskim poljima u Crnom i Kaspijskom moru (putem plinovoda TANAP u Turskoj). Na svojem zapadnom kraju integrirao bi Balkan u plinsku mrežu Europske unije, preko Baumgartena u Austriji. Naftovod Eastrijung povezao bi pak postojeće plinovode u Bugarskoj, Rumunjskoj, Mađarskoj i Slovačkoj.⁴⁶

⁴⁵ Kurečić, „Inicijativa“, 108.

⁴⁶ Vondra, „Regional“.

Od prometnih infrastrukturnih projekata, uz spomenutu cestu Via Carpatia, predviđena je i modernizacija autoceste Sjever – Jug uz rutu E65 koja bi povezala Baltik (od Szczecina, Poljska) s Jadranskim morem (Rijeka, Hrvatska), Rail Baltica koja bi povezala Varšavu, Kaunas, Rigu, Tallin i Helsinki te Rail 2 Sea koja bi povezala Gdanjsk u Poljskoj i najveću rumunjsku luku Constanta.⁴⁷

Inicijativa triju mora, dakle, zasigurno ima potencijala za daljnji razvoj, no njezine perspektive ovisit će o umješnosti državnika i diplomata da prevladaju međusobne, ponegdje i dispartatne interese i usmjere se na zajedničke ciljeve i projekte. Svoje interese u zemljama srednje i istočne Europe ima i Kina u okviru inicijative „Pojas i put“ i „17+1“, tako da će uspješnost projekata u okviru Inicijative triju mora ovisiti o usklađivanju s navedenim kineskim inicijativama koje također podrazumijevaju gradnju prometne infrastrukture.

Na kraju, ali ne i manje važno, budućnost Inicijative triju mora ovisit će i o rezultatima neohladnoratovskih nadmetanja Washingtona i Moskve, odnosno Washingtona i Pekinga. Inicijativa će imati budućnost ako se ne će definirati negativistički, tj. „anti nečega“ i ako će konstruktivno u bitnome graditi svoj identitet neovisno o geopolitičkim, geostrateškim i geoekonomskim igrama velikih sila. Ako bi se Inicijativa dala presudno uvući u geopolitičke igre velikih sila i postati bilo čija „moneta za potkusurivanje“, onda će to bitno potkopati njezine izgleda za uspjeh. Negativni identitet, naime, nije jamac uspjeha i napretka. S druge strane, određena potpora Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije projektu povezivanja zemalja između Triju mora – s obzirom na činjenicu da je geopolitički kontekst Srednje i Istočne Europe isprepleten i kompatibilan s anglosaksonskom sigurnosnom arhitekturom u Europi – nesumnjivo može predstavljati konstruktivni oslonac državama članicama Inicijative u njihovim političko-diplomatskim naporima. Dakako, jedan od nužnih preduvjeta uspjeha Inicijative svakako je i potpora ili, in ultima limea, neprotivljenje Bruxellesa ovome projektu.

Govoreći o perspektivama Inicijative triju mora, zanimljivo je za spomenuti mišljenje istaknutoga ruskoga novinara i analitičara Andrewa Korybkoa. On smatra da bi ambiciozna strategija Poljske da integriira srednjoistočnu Europu mogla uspjeti jer Varšava primjenjuje neke od lekcija koje je naučila kad je posljednji put pokušala slično napraviti

⁴⁷ Isto.

u vidu geopolitičkoga projekta Međumorja. Korybko smatra da u Inicijativi triju mora ne postoji premeteizam⁴⁸ protiv Rusije ili protiv bivših sovjetskih susjeda Poljske, a Inicijativa triju mora nema namjeru integrirati se s Bjelorusijom i Ukrajinom, nego je u cijelosti usmjerena na Zapad (uključujući i Baltički pravac). To nije, ocjenjuje ruski analitičar, zbog iznenadnih rusofilnih osjećaja Poljske, nego se može pripisati trenutnim geostrateškim imperativima svojega položaja u Europi.⁴⁹

10. ZAKLJUČAK

U ovome radu istražili smo sličnosti ideje Međumorja i Inicijative triju mora te zaključili da između njih postoje velike sličnosti, do te mjere da određeni geopolitički analitičari i stručnjaci za međunarodne odnose u Inicijativi triju mora vide reaktualizaciju ideje Međumorja. U realizaciji Inicijative triju mora do sada su učinjeni značajni koraci, posebno u vidu održavanja triju summita na kojima su predstavljeni infrastrukturni projekti.

Inicijativa triju mora uživa nedvosmislenu potporu SAD-a, dok se, posebno ispočetka, na nju sa sumnjom gledalo u Bruxellesu, Berlinu, Moskvi i Parizu. Zagovornici Inicijative ističu njezine prednosti u povezivanju europskoga sjevera i juga. Kritičari na Inicijativu gledaju kao na klin između Njemačke i Rusije kojim se želi spriječiti snažnije povezivanje ovih država, što je posebno važno u situaciji neohladnoratovskoga nadmetanja SAD-a i Rusije, ali kritika koje ističu da je Njemačka pretvorila EU u instrument svoje političke i ekonomske moći, a da suradnjom s Rusijom želi od regionalne postati globalna sila.

U Inicijativi triju mora Republika Hrvatska nesumnjivo ima (geo) političke i geoekonomske interese. Za sada je najvažniji projekt koji se Hrvatskoj nudi izgradnja LNG terminala na Krku koji bi RH mogao pret-

⁴⁸ Riječ je o političkom konceptu Józefa Piłsudskog kojemu je cilj bio oslabiti SSSR podupiranjem nacionalističkih pokreta neovisnosti među glavnim ne-ruskim narodima koji su živjeli unutar Rusije, odnosno Sovjetskoga Saveza.

⁴⁹ Andrew Korybko, „Here’s Why Poland’s Intermarium Plans Might Actually Succeed This Time Around“, *Sputnik* (2017), <https://sputniknews.com/columnists/201708191056609393-poland-intermarium-plans-can-succeed/>, pristupljeno 8. rujna 2019.

voriti u plinsko tranzitno središte. U okviru Inicijative Hrvatska bi mogla obnoviti i svoju lučku, željezničku i cestovnu infrastrukturu, a snažnijim povezivanjem sa zemljama srednje Europe mogla bi ojačati i svoju vanjskopolitičku i stratešku poziciju.

Iako među članicama Inicijative triju mora postoje države s međusobno neraščišćenim problemima (primjerice: Poljska/Ukrajina ili Mađarska/Slovačka, Mađarska/Rumunjska), ali i države koje različito gledaju prema Rusiji, odnosno ruskom plinu, Inicijativa ima političke, ekonomske i demografske potencijale, a hoće li oni biti iskorišteni ovisit će o umješnosti državnika zemalja članica da prijeđu preko različitih interesa i postignu konsenzus oko bitnih strateških ciljeva. Do sada se glavni sadržaj Inicijative odnosio na energetske politike i sigurnosnu problematiku, no u budućnosti će za jačanje kohezije biti potrebni i drugi infrastrukturni projekti, kao i određena usklađenost politika, vrijednosti i strategija.

Države između Jadranskoga, Baltičkoga i Crnoga mora povezuje zajednička, ne uvijek idilična i bajkovita povijest, ali i određene kulturološke sličnosti. Imaju li države između triju mora i zajedničku budućnost vidjet ćemo u godinama koje dolaze. A te će godine, u to nemamo razloga sumnjati, biti vrlo „zanimljive“ u igrama i igricama na „velikoj šahovskoj ploči“ Euroazije, u situaciji formiranja novoga – čini se multipolarnoga – međunarodnoga poretka moći.

Three Seas Initiative: origins, conflicts and perspectives

Abstract: The paper discusses the origins, ideas and the perspectives of the Three Seas Initiative which was launched in the summer of 2016 through Croatian-Polish cooperation. The initiative is presented as a kind of continuation of the idea of Intermarium developed by Polish intelligence between the two world wars. The efforts invested so far in building the Initiative, ideas presented on the integration of the countries of Central and Eastern Europe, as well as geopolitical disputes regarding the integration of the countries between the three seas, are examined. Finally, the Croatian position in the Initiative and its perspectives in the future are discussed.

Keywords: *Three Seas Initiative, Intermarium, Central and Eastern Europe, Visegrad Group, geopolitics.*

Bibliografija

Davor Božinović, *Globalna sigurnost. Sigurnosni izazovi u 21. stoljeću*. Narodne novine (2016.)

Felipe Fernandez-Armesto, *Narodi Europe*, Naklada Zadro (1997.)

Henry Kissinger, *Svjetski poredak*. Školska knjiga (2015.)

Petar Kurečić, „Inicijativa triju mora: geografske odrednice, geopolitička utemeljenja i budući izazovi“, *Hrvatski geografski glasnik* (2018.)

Leo Marić, „Intermarium: geopolitička alternativa po mjeri nacionalnih interesa“. *Obnova, br. 3*, Udruga Obnova (2014.)

Branko Petranović, Momčilo Zečević, *Jugoslavenski federalizam: ideje i stvarnost. 1 sv. 1914-1943*. Prosveta (1987.)

Dušan Proroković, „Reaktualizacija koncepta Međumorja (Intermarijuma) i položaj Srbije“, u *Srbija i svet u 2017. godini*. Institut za međunarodnu privredu i politiku (2018.)

Vasile Rotaru, „Dividing the EU? The intra-union regional cooperation on the Eastern flank“, Center for European Neighborhood Studies, Central European University (2018.)

Natalia Tomaszewska, Adam Staryzik, „Conception of Intermarium in polish foreign policy in XXI century“, *Torun International studies, vol. 1, br. 10*, The Nicolaus Copernicus University Press (2017.)